DOI: 10.36719/AEM/2007-2020/55/146-148

Sevda Səfa qızı Rüstəmli
Azərbaycan Dövlət Mədəniyyət və İncəsənət Universitetinin
Qonce.001@gmail.com

FRANSA İNCƏSƏNƏTİNİN FORMALAŞMASINDA JAN ANTUAN QUDON VƏ FRANSUA BUŞENİN ROLU

Açar sözlər: *Fransa, incəsənət, heykəltaraşlıq, forma, inkişaf, təsir*
Key words: *France, art, sculpture, form, development, influence*
Ключевые слова: *Франция, искусство, скульптура, форма, развитие, влияние*

Fransa heykəltaraşlığı ümumdünya incəsənətində özünəməxsus yerə malikdir. Belə bir heykəltaraşlıq məktəbinin Fransada formalaşmasında Jan Antuan Qudon və Fransua Buşenin əvəzsis rolu vardır.

Bu formalaşma əsasən XVII və XVIII əsr Fransada hakim olan incəsənət mühütündən təsirlənmişdir. Qeyd etmək lazımdır ki, XVII əsrdə Fransa mədəniyyəti mütləqiyyətin möhkəmlənməsi ilə əlaqədar olaraq, yeni yüksəliş dövrü keçirirdi. O zamanın qabaqcıl fəlsəfi görüşləri (Dekart fəlsəfəsi) elmin, ədəbiyyatın və incəsənətin bütün sahələrinə təsir göstərmişdi. Fransa incəsənətində klassisizm əsas istiqamətverici cərəyan sayılırdı. Bundan əlavə, XVII əsr Fransa incəsənətində realizm ənənələri də dərin kök salmışdı.

Klassisizm cərəyanının təsiri memarlıqda daha aydın görünürdü. Fransa memarları Bross, Mansar, Perro, Lemersye və başqaları bir tərəfdən Parisdə inşa etdikləri yeni binalarda bir tərəfdən Qədim dünyanın memarlıq formalarına, digər tərəfdən isə İntibah dövrünün formalarına istinad edirdilər. Klassik memarlıq formaları ilə yanaşı Parisdə "Barokko" üslubunda yeni binalar, xüsusən kilsələr tikilirdi. Lüksemburq sarayı, Luvr sarayının fasadı, Əlillər kilsəsi və s. klassik Fransa memarlığının xarakterik nümunələri kimi qeyd edilə bilər. Rəngkarlığın müxtəlif istiqamətlərində Jak Kallo (1592-1635), Simon Buye (1590-1649), Nikola Pussen (1593-1665) kimi görkəmli rəssamlar fəaliyyət göstərirdilər. Kallonun ofort texnikasında yaradılmış rəsmləri (bu rəsmlər əsasən xalq tiplərinin təsvir edir) və mənzərələri Fransa incəsənətinin realistik inkişafı üçün yol açırdısa, Buyenin dini və əfsanəvi mövzulara həsr etdiyi tablolarda İtaliyadan gəlmə "Barokko" ənənələri tətbiq edilirdi. Ancaq, XVII əsrdən fərqli olaraq XVIII əsrdə Fransa mütləqiyyətinin zəifləməsi rəssamlıq sənətinin keyfiyyətində və inkişafında bir sıra yeniliklərin baş verməsinə səbəb oldu. Dini mövzular öz rolunu itirərək əvvəlcə mifoloji mövzulara, əsrin axırlarında isə sevgi, məhəbbət hissi ilə əlaqədar olan mövzularla əvəz olunmağa başlayır. XVIII əsr Fransa incəsənətində bunlarla yanaşı mənzərə və portret janrı da böyük yer tuturdu.

XVIII əsr Fransa təsviri incəsənətinə məşhur flamand rəssamı Rubensin və mahir rəng ustaları olan Venesiya sənətkarlarının böyük təsiri olmuşdur.

Fransanın bu dövrünü çox vaxt XV Lüdoviq dövrü adlandırırlar. Təntənəli klassisizm sənəti təsiri altında yaranmış XIV Lüdovik dövrünün incəsənəti, "Məndən sonra istər tufan qopsun" deyən XV Lüdoviqin dövründə bütünlüklə dəyişərək zəifləmiş, ehtiras hissləri oyadan kef və məhəbbət səhnələrini əks etdirən bir sənətə çevrilmişdi.

XVIII əsrin heykəltəraşları haqqında bir neçə söz demək lazımdır. Yuzilliyin birinci yarısında iki heykəltaraş – Giyom Kustu və Jan Lemuan həm monumental heykəllər, həm də portretlər yaradırdılar. Bir qədər sonra Jan Tiqal antik dövrün əfsanəvi qəhrəmanları şöhrətləndirirdi. XVIII əsrin ikinci yarısında daha iki heykəltaraş fəaliyyət göstərirdi. Etyen Folkone və Jan Antuan Qudon. Xatırlamaq lazımdıki, Folkone Leninqraddakı "Tunc atlı" (Birinci Pyotr abidəsi) heykəlinin müəllifidir. Qudon isə "Didro", "Volter" və s. heykəl-portretləri ilə məşhurdur. XVIII əsr Fransa heykəltəraşlığı Qudonun (1741 – 1828) adı ilə sıx bağlıdır. Qudon əsasən portret janrında məharət göstərmişdir. Onun əsərlərində güclü realizm, daxili hissiyyat və dəqiqlik əsas yer tutur.

İlkin olaraq əsərləri Luvr, Ermitaj kimi mötəbər muzeylərdə sərgilən məşhur fransız heykəltəraşı Jan Antuan Qudondan başlasaq deyə bilərik ki, onun psixoloji portretləri daima öz bədii xüsusiyyətləri ilə fərqlənirdi. O, 25 mart 1741-ci ildə Fransanın Versal şəhərində anadan olub. Yaradıcılığı psixoloji əhəmiyyətə malik portretlərlə zəngin olan heykəltaraşın yaşadığı dövrü Fransada maarifçi inqilablar ərəfəsinə təsadüf etdiyinə görə əsərlərin əksəriyyəti məhz bu situasiya ilə bilavasitə bağlı idi. Heykəlləri arasına fransız yazıçı, bəstəkar. filosof, XVIII əsr Fransada "Maarifçilik" hərəkatının ən görkəmli nümayəndəsi, ensiklopediyanın yaradıcılarından biri olan və 1789-1794 cü ildə Fransa Burjua inqilabı zamanı əsərləri Yakobinlərin əsas ideya dayağını təşkil edən Jan Jak Russo (1712-1778) büstləri (1778), XVIII əsr Fransa maarifçilərinin görkəmli nümayəndəsi, şair, publisist, tarixçi, insan hüquqları müdafiəçisi. əsl adı Fransua-Mari Arue olan Volter (1694-1778) heykəli (1781) və iqtisadçı Mirabeau Uda Viktor Riquetinin böyük oğlu olan siyasətçi

Honor Qabriel Riqueti (1749-1791) heykəli (1791) daxil idi. Ərsəyə gətirdiyi heykəl nümunələri böyük əhəmiyyətə malikdir. 1768-ci ilə qədər İtaliyada yaşayan heykəltaraş 1761-ci il Roma mükafatına layiq görülmüş. Romada antik heykəlləri Pyer Pyuje (1622-1694) və Covanni Lorenso Bernininin (1598-1680) əsərləri əssında öz yaradıcılıq imkanlarını genişləndirirdi. O burada müqəddəs Brunonun və Santa-Mariya-deli-Andjeli və "Ekorşe" kilsəsi üçün Xaç suyuna salanın İoannının böyük mərmər heykəllərini ərsəyə gətirib. İnsan fiqurunun anatomik studiyasını canlandıran heykəl surətləri plastik anatomiya dərsi alan tələbələr üçün dərs vəsaiti kimi istifadə edilmişdir. Fransaya qayıdış ilə ali məhkəmə üçün mürgüləyən Morfeyanın (hal-hazırda Luvrda) mərmər fiqurunu təqdim etdi və 1777-ci ildə əlində ox və kaman tutmuş çılpaq Dianın dinamik fiqurunu hazırladı. Fransız vətəndaşlıq portretinin yaradanı sayılan inqilabçı dövrün sənətkarı olan Jan Antuan Qudonanın (1741-1828) hazırladığı heykəllərin xarakteristikaları çoxtərəflisi, psixologizm, sərt həqiqət və insana inam idealları ilə zəngin idi. O əsasən vaxtını görkəmli insanlarının heykəltəraşlıq portretlərini ayırırdı. Onun vahid ideyasına sevrilən "təşkil edən şöhrəti və ya öz vətəninin xoşbəxtliyini" fikri filosoflar, alimlər, tənqidçilər, inqilabın pəhləvanları, siyasətçilərin heykəllərində təzahür edirdi. Modelin xarici simasını dəqiq yenidən canlandıraraq, ictimai vəziyyət, əhval-ruhiyyələrin dəyişkənliyini tutaraq, ifadələrin aniliyi, təbəssümü, sürətli, canlı baxış, heykəltəraş obrazın möhkəm bütövlüyünün saxlanılmasını unutmurdu. O öz işlərində mənəvi həyatın sərvətini təcəssüm etdirərək düşüncə tərzi, xarakter, şəxsiyyətin şüurunun hissi onun yaradıcılığının əsas xaraqteristikası idi. Qudonun qəhrəmanları təsirlidir, aydın məqsədi olan, gərgin həyatla yaşayırlar. Tutqun, qərarlı və diqqətli baxışla Russo (1778, Orlian, Şəhər muzeyi), dəqiq qulaq asır, hazır Didro (1771, Paris, Luvr) söhbətinə daxil olmaq istəyən 1789-cu il Mirabo (1790-cı illər, Versal), dikbaş baxışla, sanki camaatın üstündə çıxış edir, ona nitqlə müraciət edərək İngiltərənin Şimali Amerika koloniyalarının müstəqilliyi üçün çalışan cəsarətli siyasətçi Corc Vaşinqton (ABŞ, Riçmond, Virqiniya, 1787-1792) heykəldə bütün vətəndaşlığın, şəxsi intizamın və özünü hər şeydən məhrum etmənin təcəssüm etməsidir. Onun əsərlərində olan bəstəkarının heykəllərində poetikasında azca qaldırılmış obrazı böyük dövrün nəfəsiylə yellənmişdir. Vasitəsizliyin və qadın cazibəsinin əsirliyi rəssamın arvadının obrazı (1787-ci il, Paris, Luvr), nadir nümunə gülüşün bitirilmiş izahlı plastikdir. Anatomiyayla ("Ekorşenin" anatomik fiquru, gips, 1767,) məşğul olurdu. 1805-ci ildən 1823-cü ilə Paris incəsənət məktəbində müəllim kimi dərs deyirdi. Ümumavropa tanınması və buna layiq olan Qudonun qazancları məşhur müasirlərin portretlərindən gətirdi. O Volter, Didro, II Yekaterina, Benjamin Franklin, Corc Vaşinqton, Mirabo, Nekkera və başqaların portret heykəllərini böyük ustaqlıqla düzətmişdir. O Russonun ölümündən sonra maskasının qurluşu əsasında mütəfəkkirin Luvrda olan tunc heykəlini yaratdı. Onun ən məşhur işlərindən biri isə istehzalı üz ifadəsinə malik Volterin oturan fiqurudur. Qudon öz modelinin xarakterini diqqətlə seçilmiş pozanın, ekspressiv üz ifadəsinin və düzxətli baxışın vasitəçiliyiylə çatdıra bilirdi. Öz əsərlərində qabaq dişinin izlərini saxlayaraq təəssüratın ən böyük vasitəsizliyi üçün heykəllərin dəqiq işləməsindən imtina edirdi. Onun heykəltəraşlıq portretlərinin tipik detallarının arasında geyimin gözəl və təsirli qırışları hər zaman seçilirdi.

Natural ölçülü Qudononu yerinə yetirilmiş fransız filosofu Deni Didronun büstü hələ çiy gildən formalamış heykəltəraşın əllərinin izlərini saxlayır. Didro gözləri tamaşaçının yanından yönəldilmişdir və yazıçının dünyasının arasında sərhədi vurğulanırdı Qədim roma büstləri kimi, heykəl, hansının ki, terrakota büstü eskiz kimi xidmət edirdi, qüsursuz hamar səthə malikdir, ancaq daha az dəqiq modello həcmli formada bədii ideyanın təcəssüm etməsinin içəridən ən prosesini anlamağa icazə verir.

Qudon, XVIII əsrin ən məşhur fransız heykəltəraşı, az qala inqilab zamanı həbsxanaya düşdü. Onun işlərinin arasında portretlər üstünlük olur, həmçinin onun vaxtının bəzi böyük insanları. Şöhrət Qudona belə idi ki, amerikalılar heykəltəraşa öz sərkərdəsinin heykəlini sifariş etdilər, Şimali Amerikada müstəqillik üçün Müharibədə onun qələbəsinin şərəfinə; heykəl Riçmonde də Kapitolidə Virqiniya ştatıdadır.

Mərmər, tunc və ya gips heykəlinin istehsalı köməkçilərə tez-tez tapşıraraq sonrakı illərdə əsasən gillə işləyirdi. Fransız inqilabı illərində və Napoleon vaxtı müvəffəqiyyətli olmağa davam edirdi. Versalda abidə ona qurulmuşdur. Heykəltara 15 iyul 1828-ci ldə Parisdə vəfat edib.

Fransız incəsənətinin digər məşhur siması isə 29 sentyabr 1703-cu ildə Parisdə anadan olan. rəssam, qravüraçı, dekoratoru Fransua Buşedir. O, Rokoko dövrünün parlaq nümayəndələrindən biri olmuşdur və 30 may 1770-ci ildə Parisdə vəfad edib.

Onun çoxsaylı qravüralar seriyası olub. Buşe həmçinin Molyer, Bokaççio, Ovidinin kitablarına illüstrasiyalar çəkmişdir. Sənətçi dekorativ tətbiqi sənət və dəzgah qrafikasında bir çox örnəklər ərsəyə gətirmişdir: opera, teatrlara tamaşalar üçün dekorasiya, kral qoblen manufakturaları üçün eskizlər, dekorativ işləmələrlə zəngin Sevr çiniləri, müxtəlif zərif miniatür nümunələri. Öz yaradıcılığında rəssam mifoloji və alleqorik motivlərə yer vermişdir. Parisin dəbdəbəli həyatını, kənd yarmarkalarını bir çox portret və peyzajlarda təsvir etmişdi. Buşe zaman-zaman fəxri adlarla təltif olub. Məsələn: 1765-ci ildə məhkəmə rəssamı adı almışdı. Mütəmadi olaraq Madam de Pompardur və kralın sarayında, o cümlədən Paris malikanələrində dekorasiyanın zənginləşdirilməsi yönümlü işlərə cəlb olunmuşdu. Rəssam həm də XV Lüdovikin çoxsaylı portretlərini

çəkib. Bunun nəticəsində kralın sevimli rəssamlarından birinə çevrilib. Ömrünün son illərində kral rəssamlıq və heykəltəraşlıq akademiyasında direktor olmuş, "kralın birinci rəssamı" adı ilə tanınmışdır.

Rəssamın istedadı və təxəyyülünün güclü olması mifoloji süjetli əsərlərdə də özünü biruzə verir. Mifoloji təsvirlərin fonunda antik tikililər göstərilirdi. Bu rəsmlər parlaq rəng qamması, kompozisiyadaki səhnələrə verilən effeklər, sərbəst rəssam manerası ilə seçilirdi. Yaxmaların işlənməsindəki dinamika Buşe yaradıcılığını səciyyələndirən cəhətlərdən biridir. Buşe teatr tamaşaları və operalar üçün dekorasiyalar hazırlayırdı. Həmçinin, qobelenlərin düzəldildiyi Bove manufakturası üçün təsvirlər çəkirdi. Bu təsvirlər iki ayrı-ayrı hissə təşkil edirdi: "İtalyan kənd bayramları" (1736), "Nəcib çoban" (1755).

Bu gün Kaliforniyanın San-Marino ştatında kolleksiyalarda saxlanmaqdadır. Buşenin Molyer və digər məşhur yazıçıların əsərlərinə çəkdiyi illütrasiyalar da diqqətəlayiqdir. "Paris qışqırıqları" adlı illüstrasiya silsiləsi də maraqlı işlərdən biridir.

"XVIII əsrdə Fransa sənətkarları tədricən dini mövzulardan uzaqlaşırlar. Onlar əvvəlcə mifoloji sonra isə lirik və sevgi mövzularına müraciət edirlər. Fransanın bu dövrünü çox vaxt XV Lüdovik dövrü adlandırırlar. XIV Lüdovik dövrü üçün səciyyəvi olan təntənəli klassisizmindi ehtiras hissləri oyadan, kef və məhəbbət səhnələrini əks etdirən bir sənət əvəz edir. Bu dövrün ən parlaq nümayəndələrindən biri rəssam Antuan Vatto (1684-1721) olmuşdur. Onun dəbdəbəli məclisləri və sevgi səhnələrini əks etdirən "Pyero", "Adaya Səyahət", "Kənd Bayramı" kimi əsərlərində bir qəmginlik də var. Başqa bir sənətkarın, kübar cəmiyyətin bədii zövqünü oxşayan rəssamlardan Buşenin (1703-1770) əsərlərində isə real həyatdan uzaq şirin bir xəyal aləmi, məhəbbət dünyası canlanır. XVIII əsrdə burjuaziyanın kral hakimiyyətinə qarşı mübarizəsi güclənir. Feodalizmə zərbələr endirilir. Feodal məfkurəsinə qarşı burjua məfkurəsi qoyulur. Marifpərvər filosofların ideyaları geniş yayılır. Buşedən fərqli olaraq Şarden (1679-1779) öz əsərlərində sakit və rahat güzəran keçirən burjua həyatını və məişətini əks etdirir. O, eyni zamanda, mahir natumort və portret ustası kimi də tanınır. XVIII əsr Fransa heykəltəraşlığı Qudonun (1741-1828) adı ilə sıx bağlıdır. Qudon əsasən portret janrında məharət göstərmişdir. Onun əsərlərində güclü realizm, daxili hissiyyat və dəqiqlik əsas yer tutur. Qudonun əsərlərindən Volterin heykəli xüsusilə məşhurdur". (3)

Sonda qeyd etmək lazımdır ki, müasir Avropa incəsənətinə təsir edən Fransa ənənələrini möhkəmlədən Jan Antuan Qudon və Fransua Buşe öz əsərləri ilə dünya incəsənət tarixində silinməz iz salıblar. Onların ərsəyə gətirdikləri bədii sənət nümunələri tək Fransanın deyil bir çox dünya sənətkarlarının inkişafına və formalaşmasına təsir edib.

Ədəbiyyat

1. http://smallbay.ru/artfrance/houdon_jean-antoine.html
2. http://www.arthistory.ru/bushe.htm
3. https://fordizayn.wordpress.com/2012/02/29/xviii-%C9%99sr-fransa-inc%C9%99s%C9%99n%C9%99ti/
4. https://gallerix.ru/storeroom/1056799967/
5. https://ngasanova.livejournal.com/807777.html

The role of Jean Antoine Goodon and François Boucher in the formation of French art
Summary

From the 17th century onwards, France's role in European art became more and more important. It is very difficult to create a chronologically consistent picture of the development of French art. However, in the 19th century, this art began to develop differently. The main reason for this was the revolutions in France. As a result of all this and with its past traditions, great artists such as Jean-Antoine Goodon and François Boucher began to appear on the French art scene in the 19th century. Their work had a profound effect on the art that followed them.

Роль Жана Антуана Гудона и Франсуа Буше в становлении французского искусства
Резюме

С 17 века роль Франции в европейском искусстве становилась все более и более важной. Очень сложно создать хронологически последовательную картину развития французского искусства. Однако в 19 веке это искусство стало развиваться иначе. Основной причиной этого были революции во Франции. В результате всего этого и с его прошлыми традициями великие художники, такие как Жан-Антуан Гудон и Франсуа Буше, стали появляться на французской художественной сцене в 19 веке. Их работа оказала глубокое влияние на искусство, которое следовало за ними.

Rəyçi: sənət.f.d.A.Xəlilov

Göndərilib: 02.06.2020 Qəbul edilib: 04.06.2020